

Anulu I.

Nro 17.

Fói'a basericésca.

Organu

pentru cultura religioasa a clerului si a
poporului.

Redigeata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

10 Septembrie 1883.

Cuprinsulu:

Una nona bucurie a Inaltei Case Domnitorice si a poporeloru Austro-Ungariei. —
Consecintie materialistice. — Viciulu Concubinatuului in poporulu nostru. —
Explicarea psalmului 50 dupa P. Paulu Segneri. — Arhitectura gotica si
bizantina. — Dreptulu civilu in patri'a nostra.

Apare in 10 si 25 st. n. a fia-carei luni.

Pretiulu pre unu anu 3 fl. v. a.'

Blasiu, 1883.

Tipografia Seminariului gr.-cat. in Blasiu.

Una noua bucurie a Inaltei Case Domnitorie si a poporeloru Austro-Ungariei.

Suntu mai doue luni, decându poporele Austro-Ungariei inaltia rogatiuni fierbinti catra Atotu puterniculu Domnedieu pentru fericit'a nascere a Altetiei Sale Serenissime Principes'a de Corona **Stefani'a**. Cu una bucurie nespusa au primitu poporele Austro-Ungariei scirea cea placuta despre una noua bucurie, ce se astépta in August'a Casa Domnitoria si laolalta cu Ea poporele Austro-Ungare, si cu una sinceritate, ce mai cá nu se afla nicairi aire pre pamentu, au alergatu tote fora deosebire la altariulu Domnului versandu rogatiuni fierbinti pentru una nascere fericita. Clerulu si poporulu credintiosu alu provinciei nostre metropolitane greco-catolice de Alb'a-Juli'a deca cumva n'a intrecutu pre altele, atunci de securu, cá nu a remasu indaraptulu nice unuia, nice in privinti'a sinceritateri bucuriei, nice in privinti'a intimitateri rogatiuniloru, ce le a indreptatu catra Tronulu Atotu puterniculu Domnedieu.

Si eta Prea Bunulu Domnedieu, care de sute de ani a versatu gratiele Sale in mesura asia abundanta preste August'a Casa Domnitoria si preste poporele supuse sceptrului Ei celui blandu, a ascultatu rogatiunile cele fierbinti ale poporeloru, si Domineca in 2 Septembrie st. n. a. c. cá fulgerulu s'a latitu faim'a imbucuratoria preste totu imperiulu, cá Alteti'a Sa Serenissima Principes'a de Corona **Stefani'a** cu fericire a nascutu una archiducesa, careia in 5 Septembrie in Santulu Botezu i s'a datu numele Majestateri Sale Augustei Imperatese si Regine **Elisabet'a**.

Poporele Austro-Ungare in nenumerate forme si au esprimat cu ocasiunea acést'a identitatea bucuriei loru cu a Augustei Case Domnitorie. Clerulu si poporulu provinciei nostre, care intre alte multe binefaceri, chiaru si intregitatea credintiei catolice, ce o posiede astádi, dupa Domnedieu in prim'a linie are de a o multiumí Augustei nostre Case Domnitorie, inca a semtítu una bucurie nespusa la primirea vestei acesteia placute si cu sinceritatei si intimitatei indatinata a alergatu la altariulu Domnului pentru a-i aduce multiumit'a cuvenita. Credemu asia dara, cá vorbimu din inim'a clerului si poporului nostru, cându aducundu omagiele nostre Augustei Case Domnitorie i dorimu inca multe bucurii de aceste si inca si mai mari cá acést'a, căce bucuriele ei voru fi totu deaun'a si bucuriele nostre.

**Traiesca mic'a archiducesa Elisabeta, Inaltii Ei Parinti,
Majestatile loru si intreg'a Augusta Casa Domnitoria!**

Consecintie materialistice.

S'a dîsu de nenumerate ori, cã secululu nostru este secululu materialismului. Si in adevèru asia si este. Nice odata in decursulu istoriei nu s'a vediutu una alergare asia poternica dupa materie cã in secululu nostru. Ma inca si mai multu. Bunurile cele ideali ale omenimei, cari singure suntu in stare a-i pregatî ore fericite, devinu totu din ce in ce mai despretiuite si mai parasite. Cã si cum Europ'a intréga ar' fi cuprinsa de unu parocsismu ore care febrilu, asia alerga una multime mare de ómeni in tote partile singuru numai dupa materie. Efectele morali ce le produce tendinti'a acést'a nesanetosa in societatea omenésca suntu in vediulu tuturoru si mai cã nu au lipsa de nice unu comentariu. Unde va ajunge omenimea pre calea acést'a, se va aretá in venitoriu, cãce precum se vede, Domnedieu permite, cã omenimea se bé paharulu acest'a dulce la parere pana in fundu, unde apoi de securu, cã va aflá amarulu, de care se va disgustá pentru totu de a un'a.

Inse materialismulu acest'a practic, ce pasiesce astãdi cu atat'a veemintia in vieti'a omenimei, nu este altu ceva decatu una consecintia a materialismului teoreticu. Istori'a ne arcta, cã ideile teoretice ale poporeloru au fostu totu de a un'a in strinsa legatura cu tendintiele loru practice, ma aceste nu au fostu altu ceva decãtu una consecintia logica a acelor'a. Candu credinti'a crestina a penetratu si strabatutu sufletulu poporeloru, atunci si moravurile loru au fostu cãtu se pote mai bune. Argumentu despre acést'a este epoc'a cea de auru a basericei, seculii primi ai erei crestine, in care credinti'a a fostu poternica cã si nice candu dupa ace'a. Din caus'a acést'a moravurile crestiniiloru nice odata nu au fostu asia frumose si asia atragutorie cã atunci. Din contra candu si unde ideile teoretice ale poporeloru au fostu seau necorrecte seau gresite, acoló totu de a un'a si moravurile au decadiutu totu din ce in ce mai tare. Argumentu despre acést'a suntu poporele muhamedane. Ori ce incercari de a introduce in poporele muhamedane moravuri mai blande si mai umane au remasu fora de nice unu resultatu. Acést'a, pentrucã este cu totul nenaturalu a pretinde, cã unu poporu se fia in sufletulu seu adictu superstitiunei muhamedane, éra in vieti'a se practizeze moravuri opuse aceleiasi superstitiuni. Una superstitiune asia urita cã Muhamedanismulu nu pote produce decãtu moravuri asia urite cã cele muhamedane. Acést'a este una lege neresturnabila a psihologiei poporeloru, cã totu de a un'a moravurile unui poporu au fostu asia precum i au fostu ideile lui teoretice.

Legea acést'a psihologica aru trebui se o considere toti aceia intelligenti ai nostri, cari pretindu in continuu, cã preotimea nostra se predice numai morala si nu si adevèruri teoretice. Cã ce morala practica pote se fia ace'a, carea nu se baseza pre nice unu adevèru teoreticu? Pre calca acést'a amu ajunge acoló, cã in urma nu vomu mai avé nice una morala, fiendu-cã precum deca la unu arbore i se usca radecin'a, atunci si insusi elu se vescediesce, chiaru asia este si cu moral'a. Deca ea nu se mai baséza pre adevèruri teoretice, atunci si ea piere cu totul.

Din motivulu acest'a pana cându foi'a nostra va stá susu, pana atunci nice candu nu va incetá a combate cu tota puterea posibilá tote ideile teoretice gresíte, si a aপরী si a espune adeveturile teoretice sacre ale santei nostre baserici, fiendu convinsi cá moralitatea pre nice una cale nu se pote promová asia cu succesu cá prin intarirea basei ei teoretice, carea o forméza sant'a nostra credintia.

Intre altele amu primitu in programulu nostru si punctulu de a combate materialismulu teoreticu modernu din tote punctele de vedere. Spatiulu foiei nostre inse atátu de angustu mesuratu, cátu nu o potemu face prin tractate mai lungi si prin argumente purcedietorie dedeparte. Ci trebuiemu se ne restringemu la argumente si combateri scurte inse pregnante si stringente. Spre scopulu acest'a vomu aduce astádi unulu din argumentele cele mai noue inse mai stringente in contr'a materialismului teoreticu, din care inse se va vedé cátu se pote mai evidentu, pre ce base slabe stá intregu edificíulu materialisticu, care trece astádi prin unele clase de filosofí'a cea mai inalta.

Este cunoscutu, cá principiulu fundamentalu a materialismului cá sistemu filosoficu este, cá in lume nu esista altu ceva nemicu decátu materie constatoria din particele micutíe numite *atomi*. Atomii acestia suntu in misicare continua, si prin misicarea acést'a a loru producu tote fenomenele, cáte le vedemu noi in lume. Se intielege de sine, cá misicarea acést'a se intempla dupa unele legi. Aflarea legiloru acestor'a este unic'a chiamare a filosofiei. Atomi, ce se misica, este resumatulu scurtu a intregéi filosofie materialistice.

In contr'a sistemului materialisticu a publicatu nu de multu unulu din primii filosofi francesi Domnulu Philipp Breton Chef Ingineriu in Grenoble unu articulu in *Actualités scientifiques* despre intorcerea misicarei universului. Elu a demustratu in articululu acest'a asia dicundu matematice, cá deca in lume nu ar' esistá altu ceva nemic'a decátu numai misicare mecanica a atomiloru, atunci chiaru dupa legile mecanice misicarea acést'a ar' poté fi si intorsa. Si acóst'a trebuescu se o concéda si materialistii, si o si concedu. Insulu Domnulu Breton li a aretatu materialistiloru, cá in casulu acel'a tota lumea ar' fi una absurditate.

Se punemu pentru esemplu, cá atomii universului misicanduse producu in minutulu antaiu statulu a , in alu doile statulu b in alu treile c si asia mai departe. Astu-feliu avemu mai multe staturi ale universului a , b , c , si asia mai incolo. Deca acum staturile aceste nu suntu decátu numai misicari ale atomiloru universului, atunci misicarile aceste ar' poté se fia si intorse, va se dica in locu de ordinea a , b , c , se fia ordinea intorsa c , b , a . Unu globu p. e. ce-lu aruncu pre unu planu spre nordu, totu cu aceasi putere lu potu aruncá si spre sudu. Deosebirea stá numai in ace'a, cá in casulu primu spatiulu percursu in minutulu antái se percurge in casulu alu doile in minutulu ultimu; celu percursu in minutulu alu doile se percurge in minutulu penultimu si asia mai departe. Possibilitatea acést'a nu o va negá nice unu materialistu.

Prin întorcerea acéşt'a a mişcării nice poterile, nice legile, nice celeritatea nu se alteréza nice câtu de pucinu, ci remanu totu acelesi, numai seria mişcarilor este întorsa. Pana aci concedu materialistii totu.

Acum inse incepe D. Breton a aduce exemple din natura incepandu dela cele mai primitive pana la cele mai complicate. Anume, deca in universu nu este altu ceva decâtu mişcare a atomiloru, atunci mişcarea acéşt'a pote se fia întorsa. Se luamu p. e. unu picuru de ploia, ce cade in mare, produce in apa valuri, si se amesteca cu ap'a mării. Aci am trei mişcări, antâiu caderea la vale a picurului, dupa ace'a producerea valuriloru si in urma amestecarea lui cu ap'a mării. Dupa teori'a mecanica, ce o concedu si materialistii mişcările aceste aru poté fi si întorse fora cá poterile, legile si celeritatea se se schimbe câtu de pucinu. In casulu acest'a picurulu de apa s'ar' readună din ap'a mării, ar' produce valurile chiaru in serie contraria incepandu dela cele mai departate pana la cele mai de aproape, si apoi ar' luao in susu catra nori. Acest'a incepe a vetamá in catuva mintea sanetosa a materialistiloru, cu tote că este numai una consecintia a sistemului loru. D. Breton inse este tare neinduratu cu eli. Elu merge si mai departe. Pre unu peru se produce una flore. Ace'a cresce si se face péra. Dupa ace'a se coce si in urma cade diosu si apoi putrediesce. Deca totulu in universu este numai mişcare, atunci procesulu acest'a chiaru asia de bine ar' poté fi si întorsu. Pér'a putredita diosu ar' deveni éraşi péra buna, apoi ar' porni in susu catra pomu, acolo ar' merge indaraptu, pana ar' deveni éraşi flore. Lucrulu devine si mai absurdu, deca cu D. Breton mergemu si mai departe. Dupa materialisti si fenomenele sufletesci ale omului nu suntu altu ceva decâtu mişcări ale atomiloru, cari dupa legile mehanice chiaru asia de bine aru poté fi si întorse. Cându voiescu se facu ceva, atunci mai antâiu mi propunu, si apoi mi ducu propusulu in deplinire. Deca mişcările aceste le întorcu, atunci totu de a un'a mai antâiu indeplinescu lucrulu si apoi mi-lu propunu. Antâiu vine lovirea si apoi dorerea. Deca acéşt'a este numai mişcare, atunci pote fi si întorsa, si in casulu acel'a mai antâiu asi semtî dorerea si apoi dupa ace'a m'asi loví. Trecutul este in ainte si venitoriulu indaraptu. Deca aceste suntu numai mişcări mecanice, atunci chiaru din contra venitoriulu este indaraptu si trecutul in ainte, si omulu ar' profeti despre trecutu si-si ar' aduce aminte de venitoriu. Industriasiulu mai antâiu si strica masin'a, si apoi produce metalulu. Matematiculu incepe mai antâiu a studiá matematic'a mai inalta cá se pota ajunge la odata unulu totu unulu. Batali'a incepe cu inchiarea pacei, si dîu'a se incepe cu ser'a, éra noptea cu demaneti'a, mai antâiu mancu bine si apoi mi vine apetitulu, éra foi'a nostra mai antâiu a cetito publiculu si apoi a edato Redactoriulu.

Ce e dreptu tote aceste suntu totu atâte absurditati pentru ori ce minte sanetosa, inse totu deodata suntu totu atâte consecintie logice ale materialismului, din cari se pote vedé, că unu sistemu cu atari consecintie numai adevératu nu pote se fie.

Vitiulu Concubinatlui in poporulu nostru.

(Continuare din Nrulu 13).

Amu vediutu pana acumu cá prin trécatu, ce efecte triste are vitiulu concubinatlui in vietí'a unui poporu. Spatiulu celu angustu alu Foiéi nu ne a iertatu a face unu studiu mai detaiatu asupr'a efecteloru acestor'a. Cu tote aceste inse, si din cele pucine, ce s'au dñsu, pote se veda ori si cine, cátu de detestabilu si pernitosu este vitiulu acest'a atátu pentru religiune cátu si pentru vietí'a unui poporu, si cumcà ce datorintia mare si santa cade pre umerii clerului facia cu combaterea si desradecinarea vitiului acestuia.

Se trecemu acumu la causele lui.

Nu incupe indoiéla, cá un'a din causele principali ale vitiului acestuia este scaderea religiositatei. Istori'a ne areta, cá decate ori vitiele secsuali, de cari se tiene si concubinatlul au luat dimensiuni mari, la ver unu poporu, ace'a s'a intemplat totu de a un'a atunci, candu semtiulu religiosu a decadiutu. Rom'a pre tempurile imperatiloru si Greci'a in tempurile decadintiei au fostu pierdutu mai de totu semtiulu religiosu, care nu se mai aflá decátu mai numai intre crestini. Pentru ace'a vedemu in ambele vitiele secsuali luandu in tempurile aceste dimensiuni asia de mari, cátu facu se rosiesca insasi natur'a omenésca.

Nu voimu prin acést'a nice decum a dñce, cá dora in poporulu nostru ar' fí peritu deja semtiulu religiosu. Cumcà acést'a inca nu s'a intemplat vede si scie ori si cine din propri'ai esperintia. Inse pentru ace'a nimene nu va negá, cátu de tare a scadiutu semtiulu religiosu la tote confesiunile depre la noi prin clasele numite inteligente, prin cari mai cá se potu numerá pre degete familiile acele, in cari se mai deprinde practice religiunea. Câte suntu p. e. familiile acele inteligente pre la noi in cari se se practiseze baremu preceptulu acel'a basericescu atátu de micutiú si fora greutate de a recitá celu pucinu rogatiunea dominic'a inainte de mancare? Ma prin unele locuri recitarea unei rogatiuni in ainte de mesa s'ar considerá de unu ce in contr'a bunului tonu si a urbanitatei.

Deca clasele inteligente ar' traf isolate de poporu, atunci pentru acest'a nu ar' existe nice unu periculu religiosu. Inse ori si cine scie, in ce contactu intimu suntu mai tote clasele inteligente cu poporulu. In urm'a contactului acestuia de sine se intielege, cá indiferentismulu religiosu din clasele inteligente se stracora pre incetulu si in poporu. Deosebirea jace numai in ace'a, cá pre candu indiferentismulu religiosu in clasele inteligente produce vitiuri mai rafinate si mai ascunse, pre atunci in poporu de dupa natur'a lui produce mai antaiu vitiele cele mai dure, cari suntu cele secsuali, intre cari apoi loculu primu lu ocupa concubinatlul.

Alta causa numai pucinu momentosa a vitiului acestuia atátu de abonimabilu este ignorantí'a poporului in lucrurile religiose. Jace in natur'a lucrului, cá cu cátu pericululu caderei dela credintia este mai mare, cu atátu instructiunea religiosa a poporului trebuie se fia mai mare atátu in privintí'a

estensiva catu si intensiva. Spre nefericire inse la noi, din cause, pre cari nu le mai scrutamu acumu, legea acést'a atátu de naturala nu s'a observatu si implinitu cum ar' fi trebuitu. In tempurile mai dedemultu poporulu nostru desi ignorantu, totusi si pastrá credinti'a sa neatinsa si nevetemata, pentru-cá ace'a nu erá amenintiata de nice un'a lature. Numai asia s'a potutu intemplá, cá credinti'a in poporu se nu scada, cu tote cá clerulu nu instrúá poporulu câte odata nice chiaru in lucrurile cele mai elementari ale religiunei. Tempurile aceste inse suntu *tempi passati*, si celu ce eugeta, cá in poporu si astádi se mai pote pastrá credinti'a fora cá clerulu se desvolte activitatea cea mai mare possibila in instructiunea religiosa a poporului, acel'a se insiela amaru. Astádi periculele scaderei si perirei credintiei suntu asia de mari, cum nu'au fostu nice odata dela inceputulu crei crestine. Necredinti'a din clasele cele mai inalte se versa in poporu pre tare multe canaluri. Celi ce au petrecutu in poporu, aceia si voru aduce aminte, cum câte odata câte unu tieranu resonéza in contr'a religiunei si a basericei in urm'a unei simple convorbiri avute cu câte unu necredintiosu numitu cultu. In facia unui periclu atátu de mare de sine se intielege, cá datorinti'a cea mai santa a clerului este, cá cu diligintia indoita, ma indiecita si insutita se se silésca a-si santí poporulu seu prin instructiune, asia cátu acel'a se fia gata a intempiná ori-ce atacu in contr'a credintiei precum dice S. Apostolu Petru: „*si pre Domnulu se-lu santíti intru inimile vostre fiendu gata cu respunsu purure toturorur celoru ce ve intréba pre voi despre caus'a sperantiei vostre*“.

Adeveratu cá poporulu nostru primesce astádi multu mai multa instructiune religiosa cá inainte. Inse totusi acést'a nice pre departe nu este suficienta pentru tempulu presente. Câti preoti nu suntu si astádi cari ani intregi nu predica nice baremu odata, éra intre celi ce predica, câti suntu aceia, cari predica asia precumu se cuvine? Déca poporulu nostru ar' fi instruat pre-totindine cum se cuvine cu privire la santele sacraminte, si in specie cu privire la santulu sacramentu alu casatoriei atunci câte combinate nu ar' perí ele de sine? Inse poporulu nefiendu instruat in punctele aceste precum se cuvine, de sine se intielege, cá elu totu concubinatu lu lia de unu lucru tare usioru cu atátu mai vertosu, cá elu prin unele locuri nu-lu vede combatutu la altariulu Domnului de ministrulu lui. Betranii nostri si voru aduce aminte, cum in tempuri nu prea departate de celu presente omeni ce din un'a causa seau alt'a nu poteáu contrace casatoria legala, alergáu pre la preoti suspinsi seau degradati, cá se-i cunune, pentru-cá voieáu pre calea acést'a cu ori ce pretiu se dé convietuirei loru una forma legala si religiosa. Astádi acést'a nu se mai intempla mai de locu, fiendu-cá astádi a afluatu poporulu unu espedientu multu mai usioru. Astádi nu se mai intereséza nice de ace'a, cá se de convietuirei celu pucinu forma legala si religiosa. Ci astádi fia-care si duce concubin'a la cas'a sa, si numai alérgea câte trei díle pana pre la câte unu preotu suspinsu seau degradatu. Si vitiulu de atunci inca a fostu reu, inse

totusi a avutu celu pucinu unu coloritu óre care religiosu. Celu de astádi inse este multu mai reu, si nu mai are nice baremu coloritu religiosu. Éta unde duce pre poporu ignorantia in lucrurile religioase! Dela casatori'a numai cu form'a legala, in fondu inse illegala, cum a fostu mai dedemultu este numai unu pasiu pana la concubinatu. Dela concubinatu pana la bigamia éra si este numai unu pasiu. Precum a facutu poporulu pasiulu celu de antaiu, chiaru asia usioru va face si alu doile. Ma pre ici pre coló se au si ivitu dejá casuri de bigamia multu mai rea cá concubinatul. Dupa bigamia va veni poligamia, si tragedi'a se va fini cu comuniunea femeiloru. Se nu cugete cineva, cá aceste suntu numai fantasii. Vitiurile aceste asia curundu urméza unele dupa altele, cátu deca poporulu va remané totu cu instructiunea patriarcala de pana acumu, atunci nu va fi departe tempulu, candu tote vitiile aceste se voru succedá pre rendu. Numai bigamia in ainte de acést'a cu ver o 30 ani érá considerata de lucru oribilu, si astádi dejá pre ici coló se afla câte unu casu in midiloculu poporulu, fora cá se se cauzeze scandalu asia mare. Una alta causa a vitiului acestuia este si impregiurarea ace'a trista, cá poporulu nostru cam pretotindine traesce printre confesiuni, cari permitu despartirea casatoriei din multe puncte usiore, din cari in baseric'a nostra nu s'a permis si nu se va permite nice candu, éra in procesele de despartire nu au nice pre departe un'a procedura asia corecta si rigurosa cá baseric'a nostra. Esemplulu confesiuniloru acestor'a influintiéza in unu modu tare atragatoriu asupra credintiosiloru nostri. Védiendu credintiosii nostri, cátu de usioru se despartu la alte cofesiuni, si pre langa ace'a nefiendu instruati de ajunsu, cátu de necorecta este tota invetiatur'a acelor'a despre casatoria, capetandu si eli de multe ori din cauza pucina voia de a se despartí, seau alérga la alte confesiuni, seau si cauta refugiulu in concubinatu. Esemplulu acest'a reu dela alte confesiuni influintiéza asupr'a credintiosiloru nostri totu de a un'a acoló mai tare, unde este mai mestecatu cu acatolicii si unde clerulu instruiéza pre poporu mai pucinu in adeverurile religioase. Argumentu despre acést'a este impregiurarea ace'a constatata, cá in tierile catolice unde nu se concede despartirea casatoriei asia de usioru, si unde poporulu este instruat de ajunsu in religiune, nice predeparte nu suntu nice atáte despartiri de casatoria, nice atáte casatorii nefericite cá in tierile protestante si ortodocse unde domnesce unu dreptu matrimonialu multu mai lacsu. In anulu trecut candu se desbateá in senatulu Franciei legea de divortiu, unu senatoru erudit a aretatu cu date statistice, cá despartirile si casatoriile nefericite in tierile catolice facia cu cele protestante si ortodocse se au cá unulu catra trei-dieci. Era in revolutiunea cea mara francesa, candu s'a fostu introdusu unu dreptu matrimonialu civilu catu se pote mai lacsu si candu instructiunea religiosa érá cu totul esilata, in tempu de un'a luna s'au insinuat numai la tribunalele din Parisu numai din motivulu incompatibilitatei de umoru preste 2000 de parchi. Si nice nu este mirare, deora-ce cu catu unu dreptu matrimonialu

este mai riguros cu atât casatoriile se inchiaia cu mai multa luare aminte și se pastréza mai cu scumpetate deca numai poporul este de ajunsu instruat. Din contra cu catu dreptulu matrimonialu este mai lacsu, cu atât și casatoriile se inchiaia cu mai multa usioretate de minte, și legatur'a ei suntu omenii mai aplicati a o frange mai iute.

Chiaru impregiurarea acést'a, că poporul nostru traiesce printre alte confesiuni, impune clerului nostru un'a datorintia dupla de a-lu intări in credintia, și de a lu dedá a nu urmá esemplulu altora, și a cere despartire, unde nu se pote, și la casu de denegare a alergá la concubinatu.

In urma un'a cauza insemnata a vitiului acestuia este și ace'a, că basericei i se denéga mai pretotindene ajutoriulu bratiului civilu in sterpirea concubinateloru. Impregiurarea acést'a este cu atât mai trista, cu catu prin ace'a concubinarii se dedáu a crede, că convetiuirea loru nu e nice unu reu, fiendu-cá altu mintrale potestatea civila nu i ar' tolerá, éra de alta parte concubinarii suntu de comunu ómeni atâtu de impietriti, câtu la eli pedepsele basericesci fora de cele civile remanu adeseori fora nice unu efectu.

(Va urmá).

U

Explicarea psalmului 50 dupa P. Paulu Segneri.

(Continuare din Nr. 16.)

„Cá éta adevéru lu ai iubitú, cele nearetate si cele ascunse ale intieleptiunei tale mi-ai aretatu mie“.

Dupa-ce a aretatu Davidu, că Ddieu va invinge la judecata in contr'a lui, pentru-cá pre lenga securitatea nedisputavera a peccatului comisu de densulu, se mai adaugu inca *presupunerile cele mai batutorie la ochi*, ce le-a marturisitu elu aperte spre rusnarea sa, acum vrè se delature tote *prejudeciale*, cari aru fi de importantia in contra sententiei divine.

De multe ori cu doue *prejudecia* are de ase luptá una sentintia, ce se aduce in *detrimentulu ore-carui omu*. Un'a atinge pre judecatoriú; ce'a alalta pre vinovatu. Din partea judecatoriului pote se domnesca patim'a seau altu respectu egoisticu, care pote lu-adeuce acolo, câtu se faca una judecata prea iute, prea *aspra* ori prea *grea*. Acést'a inse nu se pote cugetá despre Ddieu, dupa cum marturisesce Davidu: *„éta adevéru lu ai iubitú“*. Din contra din partea vinovatului se pote aduce *nescienti'a*, carea se-lu faca demnu, deca nu de agratiare, celu pucinu de compatimire. Dar' nici acést'a consideratiune nu pote stá, pentru-cá insusi Davidu díce: *„cele nearetate si cele ascunse ale intieleptiunei tale mi-ai aretatu mie“*. Acést'a este explicatiunea cea mai propria, spre a legá versurile aceste trei la olalta. Ci ele stáu in legatura strinsa, e forte naturalu, fiendu-cá conjunctiunea „*pentru-cá*“, ce se afla in v. 2-lea si in alu 3-lea se repetiesce, e unu semnu invederatu, că ambele sierbescu spre a probá, ce a dísu Davidu in v. primu, că adeca: *Ddieu va invinge, cându va judecá*. De aci invetia a aflá totu-de-un'a motivu de a pretiú judecatile lui

Ddieu, — si atunci, cându ti cadu greu, — si nici odata *ale defaimă ori respinge* precum facu de multe ori unii nepriceputi. Seau nu sciu, câtu de multu iubescce Ddieu adevverulu? Lu-iubescce chiaru asia, cá pre *sine insusi*; si trebue se-lu iubescce; pentru-cà a încetá a iubi adevverulu insemna a încetá, a se iubi pre *sine insusi*. „*Eu sum adevverulu*“ dîce Mantuitoriulu. „*Adevverulu e una virtute ideale, care insufletiesce tote relatiunile bine ordinate*“, si dupa diversele lucruri si impregiarari capata diverse numiri, d. e. in scoli se numescce: scientia; in vorbire=veracitate; in vietia=probitate; in conversatiune=sinceritate; in tienerea promisiuniloru=fidelitate; ér' in tribunale are frumosulu *nume de justitia*, carea stà in voi'a nestramutavera de a dá fia-carui ce-i compete: éta ce insemna: „*a iubi adevverulu*“ = adeca a judecá dupa *principiale cele chiare ale justitiei*, si asia va face Ddieu.

A cadé la intunerecu, si a cadé la lumin'a dîlei suntu doue lucruri forte diverse. Lumin'a, carea a avutu-o Davidu a fostu forte chiara. Si fiendu-cà elu chiaru din ace'a voli se arete *marimea nelegalitatiei sale*, asia nu spre laud'a sa, ci spre rusinea sa cea mai mare, *amintescce in aintea lui Ddieu* câtu de multe adevveruri a invetiatiu dela dinsulu: „*cele nearetate si cele ascunse ale intieptiunei tale mi-ai aretatu mie*“. Si in adevveru, multe misteria a descoperitu Ddieu lui Davidu din care cauza se numescce profetu intre regi si rege intre profeti, ér' psaltirea = „*breviariulu s. scripturi*“ pentru-cà contine cele mai multe misterii, intre cari esceleza profetiile lui despre Is. Christosu cu privire la natur'a divina, la natur'a umana si la corpulu celu *misticu alu lui*, care este s. Baserica.

Dupa ce a spusu Davidu totu, ce a potutu fi spre judecarea s'a, adause: „*stropimevei cu isopu, si me voiu curati, spalamevei, si mai vertosu de câtu neu'a me voiu inalbi*“, cá si cându ar' vré se dica; éta Domne! câtu de petatu este corpulu meu, *pentru pecatele carnali, ce le-am comisu*, si de una data, câtu de negru e sufletulu meu pentru *pecatele spirituali*; prin una simpla stropire din mân'a ta, prin o simpla spalare se va curati corpulu meu, si spiritulu de odata va luci in frumsetia noua. Fiendu-cà pentru corpulu omenescu nu e mai mare onore, de câtu atunci, cându e condusu de ratiune, asia lu-lipsescu de acést'a onore serbitorii sensualitateri, cari voescu, cá corpulu se lucre numai animalicesce. Deci nu e indoiala, cà atátu pecatele carnali, câtu si cele spirituali inegrescu sufletulu in gradulu celu mai mare.

In Test. v. leprosii trebuiáu se merga la preutu, care-i stropiá cu o tufisiora *de isopu moiatu in sange*, dupa ace'a se spaláu cu apa curata dela capu pana la petiore. La acést'a ceremonia legale alude penitentele rege, cându dîce: „*stropimevei cu isopu etc.*“ Dar' prin cuvintele aceste areta dinsulu *si preferinti'a cea inalta a gratiei divine*. Pentru-cà ceremoni'a legale *sierbieá* numai spre a dechiará pre leprosu de curatitu, dupa-ce a scapatu de lepra, ci *nu erá in stare a vindecá lepr'a*, din contra *grati'a divina sterge lepr'a* in adevveru din sufletu si inca deplinu si forte usioru. *Usuratarea* se areta prin

stropire: „*stropimevei cu isopu si me voiū curatū*“; *deplinatatea* se esprima prin spalarea totale dela capu pana la petiore: „*spalāmevei si mai albu de cātu neu'a me voiū face*“.

Opiniunea comuna a interpretiloru este, că lui Davidu i-a fostu cunoscuta puterea cea miraculosa, cu care e indiestratu S. Botezu in Test. nou, asia cātu in dorulu dupa acel'a, si in poft'a lui cea ferbinte, că unu profetu a eruptu in cuvinte: „*stropimevei cu isopu*“ etc. *Isopulu cu privire la esterioru* e una planta fora pretiu, dar' plina de putere, asia cātu in stanc'a din carea cresce, arunca radecini afunde ce forte anevoia se potu smulge. Pentru ace'a prin isopu se simbolizeza *credint'ia*, carea desi e mica si fora pretiu dupa esterioru, totusi e plina de putere, mai cu séma in radecinele sale, cu cari stă tare in pietra, in ace'a pietra, pre carea e dđdita *S. Baserica*. Fora de acést'a credintia, botezulu nu si pote produce efectulu seu de plinu, care stă nu numai in semnulu indelebilu alu sacramentului, ci si in infusiunea gratiei sanctificante. Pentru ace'a vedemu, că deca pasiesce unu adultu la primirea s. Botezu, preutulu indata lu-intreba „*simbolulu credintiei*“; la prunci inse suplinescu altii loculu lorū, pentru-că precum pruncii au pecatuitu in altulu adeca in Adamu, asia se presupune, că ei potu si crede in altii, — in parinti ori patrinii lorū, — si unde lipsescu acesti'a, in comunitatea credintiosiloru uniti in unu corpu misticu, fiendu-că acést'a *comunitate*, cum sustiene s. Augustinu, are totu de un'a voia a crede in loculu lorū.

Ap'a comuna spala petele de pre corpulu omenescu, dar' nu-lu face mai albu si mai frumosu, de cātu cum a fostu dela natura. Din contra ap'a botezului spala sufletulu nu numai curatu de petele lui, ci-lu radica la o albetia si frumsetia cu multu mai mare, de cātu cum posiede dela natura. Fiendu-că Davidu nu sciū cum se descrie mai bine acést'a frumsetia, asia folosi espresiunea: „*si mai vertosu de cātu neu'a me voiū albi*“; pentru-că neu'a dupa natur'a ei este cu multu mai alba, de cātu albeti'a omului. Cu tote aceste nu dice: „*că neu'a me voiū albi*“ ci „*mai vertosu de cātu neu'a me voiū albi*“, pentru-că neu'a si-pierde dela natura pre fia-care dđ din albetia; din contra albeti'a *gratiei cresce* pre fia-care dđ, seau celu pucini se pote inultí pre nesimtíte, fiendu-că sufletulu totu mai tare se pote apropiá de Ddieu, *pentru ace'a dice Davidu*: „*mai vertosu de cātu neu'a me voiū albi*“.

Bunatatea lui Domnedieu, — din compatimire catra omeni, cari cadu asia usioru, — nu se indestulí cu ace'a, că a datu credintiosiloru primulu Botezu, prin care sufletele lorū se albescu atātu de chiaru, *ci le dede si alu doile botezu*, prin care pana in momentulu ultima alu vietiei se si-pota recastigá albeti'a pierduta a *gratiei sanctificatorie*. Deci deca botezulu primu a fostu botezulu apei, atunci botezulu alu 2-le trebui se fia *botezulu lacramiloru*, si prin urmare mai cu ostenela cá celu de antăiu; pentru-că se si cuvine, cá omului se-i vina mai *scumpa absolvirea* de peccatele, ce le a comisu elu in persona, de cātu liberarea de unu peccatu, ce in modu nefericitu l'a ereditu

dela Adamu. Prin urmare se pote afirmá, cá Davidu a doritu fierbinte si acestu botezu, pentru-cá din *inspiratiunea divina*, elu cunoscú *multimea gratieloru*, ce o se le primesca penitentiei crestini din sangele celu versatu alu Mantuit. Isusu, deca voru face penitentiea adeverata.

Architectur'a gotica si bizantina.

Precum in alte multe lucruri, chiaru asia si in edificarea basericiloru a facutu baseric'a nostra progrese frumose in tempulu celu nu prea lungu de ceva mai bine de unu seculu si diumetate. Credintiosii nostrii mai pretotindene areta unu zelu laudabilu in edificarea de baserici noue sf frumose. Tempurile acele de trista memoria, candu credintiosii nostrii de abié si poteáu edificá nesce baserici micutie de lemnu pre ceva dealu seau colina au trecutu pentru totu de a un'a, sf astádi potemu díce, cá eli emuléza cu alte confesiuni sf natiuni in edificarea basericiloru. Mai pretotindene in intréga provinci'a nostra metropolitana vede omulu totu in a trei'a sf a patr'a comuna seau baserica noua sf frumosa edificata dejá, seau edificandu-se, seau celu pucinu poporulu pregatindu-se spre edificare prin adunarea de materialulu necessariu sf de bani. Astu-feliu standu lucrulu mai cá potemu díce, cá pote nu va trece una dimetate de seculu, sf basericile nostre cele scunde sf intunecose de lemnu voru perí cu totulu din poporulu nostru, si in loculu loru se voru inaltíá basericii frumose si corespundietorie tempului si ideiloru moderne.

Este lucru tare naturalu, cá poporulu nostru deca voiesce a abdíce cu totulu de architectur'a basericéscá cea primitiva din trecutu, si deca voiesce a se acomodá ideiloru moderne, atunci in edificarea basericiloru trebue se puna mare pondu si pre gustulu esteticu alu edificieloru, pre care câte odata s'a pusu prea pucinu pondu. In specie. ce atinge archidiecea inainte de acést'a cu unu deceniu si diumetate s'au cam facutu erori grave in privinti'a acést'a. Prin câte unu locu peporulu aveá tote cele de lipsa pentru a poté redicá câte una baserica frumosa. Inse fiendu-cá i lipsieá conducerea necesaria, din totu materialulu acel'a faceá câte unu edificiu cátu se pote mai primitivu si mai fora gustu. Gratia ingrigiloru parintiesci, astádi nu mai este asia. Astádi nu se mai facu planurile basericesci de catra câte unu paleriu depre sate lipsitu si de principiile elementari ale architecturei, seau pote chiaru de catra câte un ciganu murariu, fora cá Ordinariatulu se se intereseze cu de ameruntulu de tota afacerea, cum se intemplá nu tare de multu. Astádi ori si unde se edifica seau si numai se reparéza una baserica, Ordinariatulu Metropolitanu se ingrigesce de sondaréa scrupulosa a terenului prin persone de specialitate, de calcularea corecta a speseloru sf de facerea planului prin mâni de architecti sistematici, asia cátu este una deosebire mare facia cu cele ce se edificáu nu de multu, sf progresulu imbucuratoriu este visibilu pentru ori si cine. Din cátu suntemu noi informati totu pre calea acést'a buna si corecta se purcede sf in diecesele sufragane.

In faci'a unui zelu architectonicu atâtu de laudabilu, ce-lu areta credin-tiosii nostri, Foi'a nostra inca si tiene de datorintia strinsa a veni in aju-toriulu clerului si poporului nostru celu pucinu prin indicarea unoru principie architectonice, încátu acele se referescu la gustulu esteticu. Spre scopulu acest'a ni amu propusu a aretá pre scurtu contururile principali si istoriculu stilului architectonicu goticu si bizantinu, in cari mai multu cá in altele s'au edificatu basericile crestine.

Inainte de a intrá in materia, ce ne amu propusu, trebue se premitemu unele notiuni cu privire la architectura preste totu dein punctu de vedere esteticu.

Sub architectura preste totu se intielege art'a de a construí edificie intru tote conforme scopului sf lipseloru pentru cari suntu destinate. In sensulu acest'a cátu se pote mai largu architectur'a inca nu se tiene de artile frumese, si prein urmare nu forméza nice obiectu alu esteticei, ci mai multu alu tehnicei. Cá architectur'a se se pota computá intre artile frumose, este de lipsa, cá ea se nu tientésca numai intru acoló, cá edificiulu construitu se corespunda scopului si lipseloru, pentru cari e destinatu, ci se poftesce, cá in construirea lui se se tientésca si intru acoló, cá edificiulu se fia frumosu, nu frumosu ordinariu, ci frumosu basatu pre ideii in intielesulu adevératu alu cuventului. Pre calea acést'a edificiulu representa totu de a un'a ceva idealu, sf prin acést'a architectur'a ese din sfer'a tehnicei si intra in sfer'a esteticei, unde se asiedia in acelasi rangu cu cele alalte arti frumose, a pic-turei, sculpturei, musicei sf a poesiei.

Frumosulu inse, cá sf Domnedieu, prototipulu lui, este infinitu. De aci urméza, cá sf modulu, prin care se pote elu esprimá in diversele arti este infinitu. In architectura inca se pote esprimá frumosulu in diverse moduri dupa diversitatea ideiloru dominante in sufletulu omeniloru. De aci a urmatu, cá in diverse epoce sf in diverse locuri frumosulu architectonicu s'a exprimat in diverse moduri. Modurile aceste cu terminu technicu se numescu *stiluri*. Pre calea acést'a apoi s'au nascutu diverse stiluri architectonice, intre cari in istori'a bisericeii crestine mai mare rola au jucatu stilulu numitu *goticu* si celu numitu *bizantinu*.

I. *Stilulu goticu* s'a nascutu mai antâiu in Franci'a de nordu pre la midiloculu seculului alu 12-le. De acoló s'a propagatu in scurtu tempu pre la tote poporele germanice si pre la cele romanice amestecate mai multu seau mai picinu cu elemente germane. Din caus'a acést'a a si capetatu numele de stilu goticu, dela *Goti*, una vitia a rasei celei mari germane.

Stilulu goticu este unu stilu eminentemente crestinu, fiendu-cá s'a nascutu in baseric'a crestina si se baséza pana in amenuntele cele mai micutii pre ideii crestine. Din motivulu acest'a amu poté numí stilulu goticu una teologia crestina dedusa in architectura seau una teologia crestina espusa prin simbolele, ce le pote subministrá architectur'a. Elu s'a perfectionatu alature cu teologi'a, si cându teologi'a crestina catolica a stralucitu in celi mai mari magistri prin

secolulu alu 13-le atunci si stilulu goticu si a ajunsu gradulu celu mai inaltu de desvoltare si perfectionare. Dela reformatiune in cõce inse, decãndu in partea Europei celei cadiute dela baserica s'a facutu tare multu abusu cu teologi'a, de atunci si stilulu goticu a decadiutu, si in locul lui s'au ivitu mai multe stiluri bastarde intru tote asemene teologiei celei afora de baserica. Ma in secolulu trecutu pre tempulu Deistiloru si Enciclopedistiloru, ce-si bateáu asia multu jocu de teologia, nu pucini incepuru a desconsiderá cu totulu stilulu goticu, si a-lu caracterisá de unu stilu barbaru. In contr'a curentului acestuia curiosu s'au redicatu mai multi barbati chiaru si afora de gremiulu basericeii, si a trebuitu se vina unu omu competentu in lucruri de estetica cá poetulu germanu Goethe, care numai la baseric'a cea grandiosa a Santului Stefanu din Vien'a a petrecutu mai multi ani cu studiulu stilului goticu, pentrucá stilulu goticu se fia apretiuutu éراسi precum se cuvine. De atunci inse stilulu goticu este consideratu mai de toti esteticii nepreocupati cá productulu celu mai stralucitu alu esteticeii architectonice.

Premitiendule aceste vomu vedé de aci incoló in ce stá caracteristic'a stilului acestuia. (Va urmá).

Dreptulu civilu in patri'a nostra.

Prea Stimat Dle Redactoru!

Amesuratu promisiunei mele din numerulu precedentu vinu a continuá delucirile mele referitoare la dispositiunile dreptului ereditariu, asia dupa cumu pre acelea le termina dreptulu privatu civilu austriacu, carele dela 1-ma Septembrie 1853 . . . si pana astádi atátu de jure câtu si de facto este in vigóre in Transilvani'a.

Dupa dreptulu naturalu cu mortea personei încéta tôte drepturile si detorintiele defunctului. Dupa dreptulu positivu defunctulu transmite tote drepturile si detorintiele sale (in câtu acelea, nu se referescu la atribute curatu personali) asupr'a sucesoriloru respective ereditatoru sei.

Dispositiunea in sensulu acest'a a dreptului positivu se baseza pre motive politice, morali, si de ecuitate; pentru-cá fara una asemenea dispositiune, averea unui defunctu devenindu res nullius, ace'a ar' deveni proprietatea aceluia, carele ar' pune mai antâniu mân'a pre dens'a, ce'a ce nu numai cá ar' involve in sine simburele celoru mai inversiunate violentii, dar' ar' inadusi in omu ori ce zelu de labore, si activitate; pentru-cá ce ar' poté avé o influentia mai deprimatóre asupr'a omului, decátu teribil'a situatiune provocata prein convingerea, cá ce'a ce densulu prein cea mai intensiva labóre a unei vieti intregi a acuiratu si câstigatu, nu va trece la fii si la famili'a sa, ci va deveni o prada in mân'a primului ocupante? Care este motivulu care face pre omu se muncésca, se se lupte cu tôte adversitatile, se fie economu, prevediatoriu, pentru cá se-si marésca averea sa? cându este isolatu in lume voesce se-si asecure unu adapostu pentru betrânetiele sale, unu azilu in care departe de sgomotulu lumei se-si astepte in linisce ór'a sa suprema.

Cându omulu se afla inse cuprinsu de legaturele sacre ale familiei, atunci elu ne dà spectacululu unei vîrtuti sublime, vîrtuti care constituie, potu se dîcu, lini'a ce'a mai puternica de demarcatiune intre omu si animalu.

Eu mi ieu una socfa care inparte bucuri'a totu una data si durerile si suferintiele vietiei mele. Eu punu in lume nescie fiintie debile si fara nece unu midilocu de aparare. Acesti copii cresc sub scutul parintiescu; eu le dau nutremîntulu materialu si spiritualu, le dau consilii, si i pregatescu pentru tempulu cându voru stá singuri isolati in lume; in ce se concentrá in fine tota speranti'a mea, in viitoriulu lor; celea mai frumoase ilusiuni ale animei parintiesci! acést'a inse nu este destulu.

Eu trebuie se facu inca ceva mai multu. Me gîndescu la tempulu cându eu nu voi mai fi spre a ingrigi de ei, si a conduce bare'a lor frageda pre valorile fortunóse ale vietiei.

Ce voru deveni ei atunci? Singuri, fara spriginu, fara ajutoriu! Multi esu in adeveru victoriosi din acést'a lupta cu miseriele vietiei; multi inse nu au fortia de a se luptá si succumba.

Eu cá parinte am detori'a sacra a munci in sudorea fechie mele, spre a ascurá copiloru miei una esistintia dupa mórtea mea.

Nobil'a si sublim'a detoria ce a pusu provedinti'a in anim'a moritoriului! in vointi'a cea de pre urma a unui parinte, in intentiunea ce elu esprima in ultimile momente a vietiei sale, in ace'a ce elu ne ordona, in ace'a ce ne lasa in fine prin testamentulu seu, stá o marturia sublima data de familie, de societate cá noi nu murimu cu totulu pre acestu pamentu, cá trebuie se lasamu unu testamentu, unu souveniru facutu spre a ne conservá pururea in memori'a acelor'a cari remanu dupa noi. Ce ar' fi inse atunci cându nu am fi securi despre proprietatea nostra, pre cumu nece despre ace'a, cá ce'a ce am acuratu potemu transmite nealteratu si dupa mortea nostra asupr'a filoru nostrii?

Omulu ar' mîncá adi totu ce au adunatu eri, famili'a nu ar' mai esistá; ne-am întórce la viati'a animala, cá-ci lipsindu famili'a intrunu statu lipsesce chiaru baz'a ori carei'a civilisatiuni morale seau materiale. Lia parintelui de familie dreptulu de proprietate, dreptulu de a transmite urmasiloru averea sa, dreptu care decurge naturalminte din proprietate, si vei talia societatei midiloculu celu mai puternicu de asi marí bogatiile sale. Scientiele si artele nu ar' poté face unu pasiu in ainte; cá-ci spre a le poté perfectoná este absolutu necesariu, cá cei ce se ocupa de ele, se duca o esistentia linistita, si se nu aiba a se luptá ne contenitu cu trebuintiele materiale. Miseri'a ucide spiritulu si talentulu. Acést'a este unu faptu necontestabilu. Cum póte inse cineva se traiesca liniscitu, cându nu-i este iertatu a avé nice unu felu de proprietate, cându este silitu prin urmare a gâdi necontenitu la necesitatile momentului? Se venimu inse la industrie, la ramulu acel'a alu activitatiei omenesci care privesce esistinti'a materiala a omului. Ce desvoltare ar' poté luá ore industri'a in lume, cându ar' fi lipsita de cei mai puternici pastori cari facu progresulu

ei, adeca de lumin'a scientieloru si de concursulu capitalului, care este, potu se dîcu sufletulu ei? ar' cadé intru una stare de apatîa, care ar' avé de resultatu ruin'a sa completa.

Legaturele sacre ale familiei sfaramate, iubirea parintiesca inlocuita prein una indiferentia absoluta pentru totu ce privesce viitoriulu copiiloru, libertatea individuala lovita in celu mai scumpu dreptu alu ei, spiritulu de ordine si de economia, calitate a omului civilisatu, inlocuitu prin obiceiulu omului barbaru, de a traî de adi pana mâne, vietia materiala miserabila, nevoe si nemultiamire pretotindenea, fericire nicairea, intr'unu cuventu generatiunile invertinduse in acelasiu cercu de miseria si de ignorantia; éta viitoriulu ce ar' avé genulu omenescu in perspectiva, déca ar' nemicî stabilitatea proprietatei.

Proprietatea, resultatu alu primulu efektulu alu instinctului a esistatu la tote poporele fara deosebire, la poporele nomade totu asia de bine cá si la celea statatóre, care se ocupa cu agricultur'a, totu asia de bene cum esista si adi in midiloculu societatiiloru celoru mai inaintate in industria si in cultura. Proprietatea inse cându au debutatu pentru prim'a ora in lume si in diferitele periode prin care au trecut inpreuna cu istori'a poporeloru au avutu unu caracteru diferitu de caracterulu proprietatei societatiiloru moderne. La inceputu d. e. in lóganulu vietiei sociale, celu ce-si apropria o bucata de pamentu o ocupa numai pentru unu tempu scurtu.

Obiceiurile vietiei nomade lu faceá se-si parascesca bordeiulu si coltisorulu de pamentu cultivatu priu laborca s'a spre a cautá unu adapostu pre alte campii indepartate, seau déca nu se duceá de buna voia, se duceá de nevoia fiendu-cá veneá unu altu omu mai tare, care lu espulsá spre a-si apropiá fructele muncii sale. Mai târdiu se asiediá proprietatea pre una basa mai solida si celu ce ocupá una bucata de pamentu dispuneá de ea dupa placulu seu câtu se gasi in viatia. Inse dupa ce murieá ce se faceá cu ea? deveneá proprietatea celui antâniu venitu, care intrá in stapanirea ei.

Unulu din auctorii moderni care sau ocupatu mai multu cu cestiunea proprietatei, ilustrulu barbatu de statu francesu de odinióra Thiers espune intr'unu modu atátu de frumosu scientificu originea proprietatei, in câtu sperezu a face unu placutu serviciu onorabiloru cetitori espunându din acea urmatoriulu fragmentu. La tote poporele dîce Thiers, fia ori câtu de ne culte gasimu proprietatea antâniu cá unu faptu, si in urma cá una ideia, ideia cu atátu mai clara cu câtu este si civilisatiunea mai inaintata. Astu-feliu selbaticulu are celu pucinu proprietatea arcului, a sagetiloru sale si a vânatului ce a prinsu. Nomadulu pastoriu are celu pucinu proprietatea cortului si a turmeloru sale.

Nu are inse proprietatea pamentului, pentru cá nu au gasitu inca de cuviintia alu cultivá. Dara arabulu care au crescutu turme numeroase scie bene cá este proprietariulu lor, si vine de schimba productele sale cu unu altu arabu, care-i dà grâulu produsu pre unu pamentu cultivatu de manile sale.

Proprietatea nemiscătoria inca nu exista pentru densulu. Câte una data numai se asiadia pentru doue trei luni pre unu pamentu care nu este a nemerui, lu cultivéza pucinu, sémana, recoltéza ceva si se duce pre urma mai departe. Proprietatea sa tiene câtu tiene si laborea sa. In câtu, inse nomadulu se face agricultorulu, si se ficséza undeva, cà-ci este in natur'a omului a dori se pota díce: „sum acasa la mine“ 'si alege unu teritoriu, 'lu imparte in patrimoni si fia-care familia se asiéza, cultivéza, munceste pentru ea si pentru posteritatea sa. Precum omulu nu pote se-si imparta simtiemintele sale, iubirea sa intre toti membrii unei asociatiuni mari, si simte nevoie absoluta de a avé femei'a sa, copii sei pre care i iubeste, i ingrigeste, i proteje, in care se concentra tota sollicitudinea si tota speranti'a sa, de asemenea omulu simte necesitatea de a avé si coltisorulu seu de pamentu, pre care 'lu cultiva, 'lu plantéza, 'lu infrumsetiéza dupa gustulu seu, pre care-lu ingradesce, si pre care spera alu lasá urmasiloru sei acoperitu de arbori, cari nu au crescutu pentru densulu ci pentru ei, atunci succede proprietatí miscátore a nomadului, proprietatea nemiscátore a agricultorelui; cea din urma cresce si impreuna cu ea se nascu si legi mai complicate, pre care tempulu le face mai drepte, mai prevedietore, inse fara ale stramutá principiulu. Proprietatea devine o conventiune sociala; cà-ci eu protegu proprietatea ta, pentru cá se protegi si tu pre a mea. Cu câtu omulu se desvólta cu atáta tiene mai multu la aceia ce are, cu atata se face cu unu cuventu mai proprietariu.

Éta cum Thiers, basatu pre istoria ne indica intr'unu modu forte elocuentu, redacin'a proprietatíei. Proprietatea nu este asia dara unu faptu exceptionale, care au fostu propriu numai unui poporu, ci este o institutiune pre care istori'a ne o arata pretotindinea in tote tempurile si la tote poporele lumei.

Pentru ce? pentru cà simtiementulu care conduce pre omu la proprietate este instinctivu in natur'a sa, care este totu ace'a pretotindenea.

Numai târdiu, au ajunsu ómenii a intielege, cà celu ce are dreptulu de proprietate asupr'a unui lucru, trebuie se aiba si facultatea a dispune de elu dupa mórtea sa. Atunci dreptulu proprietatíei a capatatu bas'a cea mai puternica pre care trebuie asediatu, adeca respectulu individualitatíei si asia si legislatiunea nostra tienendu contu de insemnatatea principiiloru espusa in acésta mica introductiune, sa nesuitu a garantá nu numai stabilitatea proprietatíei dara si transmisibilitatea aceleia asupr'a sucesoriloru astu-feliu, cà concede cá una persóna inca in viati'a sa se pota dispune cà dupa mórte ce se se intemple cu averea sa? acestu dreptu se numesce dreptulu de a testá, persón'a care se usueza de acestu dreptu se chiama testatoru, éra persón'a in favorulu carei'a se face testamentulu se chiama erede. Despre cari vomu continuá cu alta ocaziune.

Dupa cari cu destinsa consideratiune sum

Blasiu ^{90/s} 1883.

Alu Dtale stimatoriu

Ludovicu Csato.

Editoriu si redactoriu responsabilu Dr. Alesandru V. Gram'a.

Tipograf'a Seminaríului gr.-cat. in Blasiu.